Leidinys, liudijantis fotografo 70 gyvenimo ir 50 kūrybos metų kelią

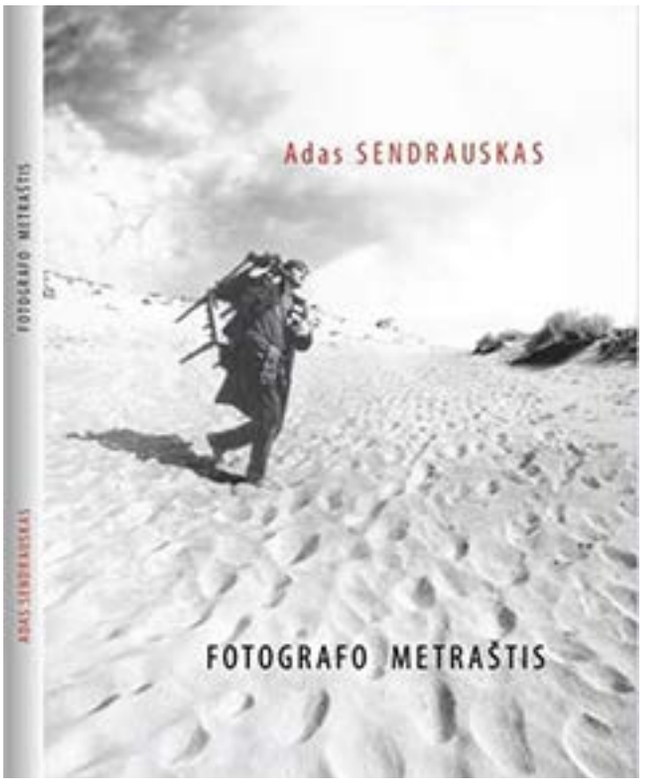
Spalio 12-ąją, kai Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje Vilniuje vyko šiemet palangiškio fotografo ir, nesuklysime, jei pridėsime, kad kultūros veikėjo, kartais tampančio net ūkininku, Ado Sendrausko išleisto, dar spaustuvės dažais kvepiančio naujo jo leidinio (jau septynioliktojo)– albumo „Fotografo metraštis“ pristatymas, biblioteka tiesiog šurmuliavo – tiek tąsyk čia buvo skaitytojų, renginių, įvairių užsiėmimų dalyvių, tačiau, kaip reta net ir šioje bibliotekoje, – dar ir visas būrys Lietuvoje žinomų fotografų, atėjusių į susitikimą su žmogumi, su kuriuo juos sieja ilgametė kūrybinė bičiulystė. Adas renginyje sulaukė ir savo svarbiausio mokytojo, didžiausio autoriteto – fotomenininko Rimanto Dichavičiaus bei Pasaulio lietuvių bendruomenės atstovo Lietuvoje, gydytojo, buvusio ilgamečio Lietuvos Seimo nario Antano Vinkaus, kuris yra didelis Ado darbų gerbėjas.

Šį kartą progų jiems visiems susirinkti į būrį buvo ne viena: išleistas ne tik visą Ado 70 gyvenimo metų kelią iliustruojantis nuotraukų albumas, bet ir sukanka 50 metų kaip Adas – fotografijos pasaulio žmogus.

Jis pats savęs nelaiko nei fotomenininku, nei fotoreporteriu, viešai prisistato esąs „buitinis fotografas“. Ar taip ir yra, ir kaip reikėtų suprasti tą jo „buitinį“ (buitinių gyventojų aptarnavimo kombinatų, kuriuose sovietmečiu dažniausiai dirbdavo fotografai, juk seniai nebėra), tegu sprendžia tie, kas jį pažįsta, kas vartė jo išleistus autorinius nuotraukų albumus, kitus leidinius, bendravo su juo jo paties suorganizuotuose renginiuose, parodose.

Tą dieną bibliotekoje, klausydamasi Ado kalbos, bene pirmą kartą susimąsčiau, kad žmogus yra tos vietovės (miesto, mažesnės gyvenvietės), kurioje jis gyvena, istorijos dalis, o vietovės, kurioje jis veikia, istorija yra neatsiejama nuo jo paties gyvenimo.

Penkerius metus gyvendama Palangoje ir tada save palangiške vadindama, nepaisant to, kad senieji šio krašto žmonės atvykėlius iš kitur retai taip įvardija, Adą gana gerai pažinau. Iš to laikotarpio (1991–1995 m.) jis man labiausiai įsiminė kaip

Ado Sendrausko fotoalbumo „Fotografo metraštis“ (Vilnius, 2026) viršelis su autoriaus autoportetu jame

pirmosios šio kurorto privačios, 1991 m. jo tėvų namuose pradėjusios veikti fotodarbų įmonės steigėjas. Pradėjus įmonei veikti, šis kurortas be Ado administruojamos, vėliau prie Vytauto ir Jūratės gatvių sankryžos veikiančios fotoateljė, kurioje jis dirbo kartu mama Genovaite, fotografe Ingrida Lingyte ir fotolaborantės pareigas ėjusia savo žmona Viktorija, jau buvo sunkiai įsivaizduojamas. Tada, kaip rašo pats Adas savo „Fotografo metraštyje“, jis buvo šios įmonės vadovas, idėjų generatorius, atsakingas ir už užsakymų paieškas.

Fotoalbume, prie nuotraukų, kuriose įamžinti jo įkurto Palangos fotocentro patalpų skoningai įrengti interjerai, pažymėta: *„Nuo pat įkūrimo „Palangos fotocentras“ buvo ne tik studija, bet ir vieta, kur kadien susitikdavo žmonės. Vieni ateidavo dokumentų nuotraukos, kiti – pirmosios šeimos fotografijos, vestuvių, jubiliejų ar paskutinio artimojo portreto. Padėjome dirbti analoginės fotografijos laikais. Ryškinome juostas, spausdinome nuotraukas, restauravome senus atvaizdus, fotografavome vestuves, mokyklų išleistuves, krikštynas, miesto šventes, rinkimus ir oficialius renginius. Vėliau atėjo skaitmeninė fotografija, tačiau pagrindinis darbo principas nepasikeitė, žmogus visada buvo svarbesnis už techniką.*

Per daugelį metų fotocentre apsilankė dešimtys tūkstanių žmonių. Vieni užsukdavo tik kartą gyvenime, kiti tapo nuolatiniais klientais. Fotografavome kelių kartų šeimas – senelius, jų vaikus ir anūkus. Ne vienas palangiškis savo šeimos albumuose turi nuotraukų, sukurtų mūsų studijoje. Čia buvo įdiegta moderniausia to meto fotografijos įranga. Vieni pirmųjų Lietuvoje pradėjome automatiškai ryškinti juostas ir spausdinti nuotraukas laboratoriniu būdu. Vėliau perėjome prie skaitmeninių technologijų, tačiau ir šiandien, tikiu, gerą nuotaiką pirmiausiai sukuria fotografo akis, o ne kompiuteris.

„Palangos fotocentras“ mums visada buvo daugiau nei tik verslas. Vieta, kur fotografija tampa kasdienio gyvenimo dalimi, o fotopaslaugos – galimybe išsaugoti žmonių atmintį. Laikas praeina, keičiasi fotoaparatai ir technologijos, tačiau žmonių noras sustabdyti akimirką išlieka toks pat. Todėl kiekviena padaryta nuotrauka mums ne tik atliktas darbas, bet ir mažas istorijos fragmentas, kuris po daugelio metų gal taps svarbiu šeimos ar viso miesto atminties liudijimu.“

2000 m. prie Palangos fotocentro Adas su savo šeima pastatė pagal dailininko Vidmanto Eidukevičiaus projektą (lekalus) akmens apdirbimo meisrtų padarytą skulptūrą „Akmeninis fotoaparatas“. Ji ne tik kviečia užsukti į kurorto centre vis dar veikiantį ir paslaugas teikiantį fotocentrą, bet ir pasakoja apie svarbų fotografijos istorijos etapą, kai tokiu skulptūroje pavaizduotu fotoaparatu „Olympus Mju-1“ (rinkoje pasirodė 1991 m.) daugelyje pasaulio šalių, taip pat ir Palangos mieste, mėgėjų kuriamos nuotraukos savo kokybe prilygo toms, kurias kūrė profesionalai. Tai taip šio kuroto ir mūsų visų istorija.

Atsimenu, kad dirbama Palangos miesto Tarybos savaitraščio „Palanga“ redakcijoje, Palangos kultūros ir švietimo skyriuje bei Kultūros centre, prie šio fotocentro kurortinio sezono metu dieną vis lūriuodavo žmonės – dažnai reikėdavo ir valandžiukę palaukti, kol ateidavo tavo eilė. Tada ne kartą, sutikusi Adą, jam užsimindavau, kad būčiau dėkinga, jei jis sukurtų laikraščiui reportažinių nuotraukų iš mieste vykusių kultūrinių, sporto, kitų renginių. Adas, išklausęs manęs, atsiprašydavo ir paaiškindavo, kad turi pasiūlymo atsisakyti, nes jis – ne žurnalistas, ne fotoreporteris, kad yra labai užimtas savo įmonės reikalais... Vis dėlto svarbiausi to meto įvykiai, juose dalyvavę iškilūs žmonės pro jo akis nepraslysdavo ir liko įamžinti fotojuostose kaip praėjusio laiko liudininkai. Tai matosi ir vartant albumą „Fotografo metraštis“. Pats leidinio pavadinimas sako, kad rankose laikydamas fotoaparatą ir fotojuostose fiksuodamas tai, kas mieste vyko svarbaus, jis gerokai praplėtė savo kaip „buitinio fotografo“ veiklos lauką. Tai iliustruoja jo naujajame leidinyje išspausdintos tokios nuotraukos, kurios pasakoja apie mazuto išsiliejimą ir jų padarinių šalinimą Palangos paplūdimyje 1981 m., Alberto Žulkaus parodos pristatymą kavinėje „Versmė“, legendines XX a. paskutiniaisiais dešimtmečiais Palangoje vykusias Užgavėnes, jose šėliojusias, dėmesį traukusias kolektyvines kaukes, „vestuvininkus“. Nuotraukose matome ir Palangą dažnai lankiusį dainininką Vytautą Kernagį, buvusį legendinį miesto architektą, tikrą kultūros žmogų Kastytį Aleknavičių. O kur dar 1999 m. uragano „Anatolijus“ į kranto išmestas laivas, kurhauzo gaisras 2002 m. rugpjūčio 2 d. ir kt. nuotraukose įamžinti vaizdai.

Albume Adas pirmiausiai žemai nusilenkia savo buvusiems mokytojams, atvedusiems jį į fotografijos kelią ir padėjusiems kelis dešimtmečius juo eiti, tobulėti bei talkinantiems jam iki šiol. Išspausdintos ne tik jų portretinės nuotraukos, bet ir kai kurių šių menininkų fotojuostose užfiksuoti vaizdai.

Adas apie save nelinkęs kalbėti viešai. Jo supratimu, jei yra ką pasakyti, tegu kalba jį gerai pažįstantys bičiuliai. Tai liudija ir leidinio pratarmė, tapusi žinomo Lietuvos fotografo Algimanto Aleksandravičiaus „Žodžiu apie Adą“, kuriame jis mintis dėsto itin poetiškai: „*Iš ten, kur vėjai išvėjuoja sielas, kur basapėdžių didis lieptas į vakarę saulę brenda, kur vaidilutė, Vytauto Didžiojo motina Birutė, – iš ten, iš Palangos, ir pats Sendrauskų Adas.*

Lyg kamuolinis žaibas – neišpasakytos energijos, džiaugsmo, humoro ir šėlsmo pilnas. „Fotocentro“ įkūrėjas, nuotraukomis savo miesto atmintį prikėlęs. Idėjomis ir sumanymais pulsuojantis, vis skubantis ir lekiantis. Įvairių kultūrinių akcijų bei avantiūrų iniciatorius, fotografijos festivalių, projektų, parodų ir renginių organizatorius. Na ir žinoma – visiškas maištautojas!

Štai toks tas mūsų mylimas ir gerbiamas bičiulis – ADAS SENDRAUSKAS!“

Iškalbingos leidinyje Ado pateiktos nuotraukos, bet savo informatyvumu dėmesį prikausto ir

(Nukelta į 54 p.)

prierašai prie jų, vienas po kito vis labiau atveriantys fotografo nueito gyvenimo ir kūrybos kelio bei jo miesto – Palangos – beveik pusės amžiaus istoriją.

Knygoje yra ir „Autoriaus žodis“. Adas rašo: *„Fotografijai atidaviau visą gyvenimą, tačiau šis leidinys ne tik apie nuotraukas. Čia sugulė ir prisiminimai apie mano paties gyvenimo tėkmę, už kadro pažintus žmones bei miestus, kurie tapo svarbūs. Juos patyriau ir mačiau. Juose kūriau ir gyvenau. Jie tapo mano kūrybinių ieškojimų, o kitąsyk ir svarbių asmeninių patirčių dalimi.*

Aš praktikas – ne teoretikas, nesvarstau amžinosios temos – ar fotografija yra menas. Ja aš gyvenu. Ji tapo mano pasirinkimu. Fotografija man – atsakingas darbas, kartais reikalaujantis kūrybinių gebėjimų, tačiau dažniausiai atsakomybės, nes tai, ką matau ir fotografuoju, nepasikartoja. Būties vyksmas įstringa vaizde vieną vienintelį kartą – tą, kurį matau dabar.

Apie tai mano surengtos parodos – tuos kartus, kurie praėjo, apie tai visa leidybinė veikla – gyvenimą, kuris atsitiko. O atsitiko išties daug, bet tai jau kūrybinio CV dalis.

Mano paties kelias su legendine „Smena“ prasidėjo Palangos vidurinėje mokykloje, mokytojo Algimanto Želvio fotografijos būrelyje. O tikrąjį fotografijos stebuklą patyriau 1972-aisiais, apsilankęs Rimanto Dichavičiaus parodoje „Žiedai tarp žiedų“, vykusioje legendiniame Palangos kino teatre „Naglis“. Įspūdis paskatino studijuoti pačią fotografiją Vilniaus technologijos technikume, vėliau – Maskvos politechnikos instituto „Mossoveto“ vardo technikume ir Leningrado N. Krupskajos kultūros instituto Kino ir fotorežisūros fakultete.

Taip susiklostė, kad Didysis Naugardas ir Palanga – du miestai, kurie man ypatingi. Didžiajame Naugarde, dirbdamas samdomu fotografu, sutikau savo būsimą žmoną, taip pat fotografę, Viktoriją. Susituokėme. Palanga tapo mūsų šeimos namais. Čia užaugo mūsų trys sūnūs – Artūras, Leonas ir Kristijonas, čia džiaugiamės keturiais anūkais – Jonu, Amelija, Sofija ir Benediktu. Palangoje 1995 m. Vytauto gatvėje atidarėme ir privačią fotoateljė, kuri tapo mūsų gyvenimo duona ir druska. Gyvenimas ėjo, liko iškalbingų, kaip ir pačios gyvenimo akimirkos, nuotraukų. Šiame albume jomis ir dalinuosi“.

Na o albumo pabaigoje, prie 1959 m. sausio 6 d. Kauno fotostudijoje sukurtos tada vienerių metų ir vieno mėnesio amžiaus buvusio Ado nuotraukos – ir dar keli sakiniai apie jo gyvenimo pradžią bei artimuosius: *„Tai mano pirmasis portretas. Aš gimiau 1956 m. rugpjūčio 1 d. Notėnuose, kur mano mama Genovaitė mane pagimdė ambulatorijoje, kurioje dirbo felčere-akušere.*

Su tėvu Jonu suorganizavo kelionę į Kauną, nufotografavo mane ir nuotrauką išsiuntė į Krasnojarsko sritį, kur buvo ištremti mano seneliai Ona ir Leonas Bružai. Seneliai 1963 m. grįžo į Lietuvą ir parsivežė šią nuotrauką. [...]“.

Vartant Ado naujausio leidinio puslapius, stebina niekur kitur nematyta informacijos pateikimo forma, betarpiškumas, pavykęs autoriaus gyvenimo susiejimas su miesto, kuriame jis gyvena, istorija ir didelė žmonių, kurie šią knygą sudarė, puikus vienas kito pažinimas, atsakomybė už tai, ką jie darė ir padarė. Tai pasiekti pavyko Adui subūrus kūrybingą ir nemažą tokio darbo patirtį turinčią komandą. Knygos sudarytojas ir dailininkas – fotomenininkas, visuomenės ir kultūros veikėjas Juozas Valiušaitis, redaktorė – lituanistė, kurorto bibliotekininkė Dainora Kaniavienė. Albumo autoriui talkino ir Palangos viešosios bibliotekos direktoriaus pavaduotoja Aura Banevičienė bei, pasak Ado, dvi kitos „gerosios bibliotekos fėjos“ – Sigutė Bendikienė ir Janina Tiškienė, nemažai kitų jo draugų, bičiulių ir artimųjų. Vartydami leidinį kaip Ado gyvenimo ir kūrybinio kelio, pasirinkimų liudytojas suvokiame jame išspausdintas Ingridos Macijauskienės, Irenos Giedraitienės, Vytauto Daraškevičiaus, Aldo Žolio, Alvydo Gačionio nuotraukas, dailininko Juozo Griušio sukurtą karikatūrą, Meilės Sposmanytės atvirlaiškio bei Rolando Rastausko teksto faksimiles.

Šiame leidinyje visko daug: nuotraukų, datų, faktų ir jausmų, spalvų, subtilaus, bet iškalbingo pasakojimo apie praėjusį laiką. Na o leidinio pabaigoje – tik faktai ir skaičiai: autoriaus išleistų leidinių sąrašas ir jų knygų viršelių nuotraukos, trumpa kūrybinė biografija, Palangoje jo iniciatyva suorganizuotų renginių, asociacijos „Bienalė“, kuriai priklauso pats Adas bei palangiškiai fotografai A. Žolys ir G. Blauzienė, kitų surengtų parodų ir menininkų kūrybos festivalių sąrašai.

Adui visa, kas jau padaryta, sukurta, išleista – startas naujoms veikloms. Ateinantis etapas, kaip jis pats sako, bus skirtas kalbai ir naujiems kūrybiniams projektams.

Parengė Danutė Mukienė